

tidsskrift.dk

Ændringer i den politiske Geografi i den sidste Snes Aar**).

Geografisk Tidsskrift, Bind 15 (1899)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0015-PDF/gto_0015_100596.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=100596>

pdf genereret den : 22/5-2008

ogsaa, men sjældnere. Endnu kan nævnes den mindre *Hippophaë*-Art, der voxer mange Steder paa Skraaninger, ved Gærder o. s. v. og næsten er en Slags Ukrud,

I Chorock dyrker man følgende Planter: Rug, Hvede, Hirse, Ærter i 2 Slags, en *Pisum* (ægte Ært), og en *Lathyrus* (Fladbælg), fremdeles Hør, Hestebønner, Bomuld, Opiatvalmue, „Misfar“, „Maash“ og „Kindjit“.

„Misfar“ er en Tidsel, hvis hvide Frugter anvendes dels til Føde, dels til Fabrikation af Lys. „Maash“ er en Bælgplante med sorte Frø, som spises; den saas i Bomuldsmarkerne i Mellemrummene mellem Bomuldsrækkerne. „Kindjit“ ere smaa fedtholdige, lysebrune Frø, der spises.

Alle Kulturplanterne ere etaarige med Undtagelse af Opiatvalmuen, som saas om Efteraaret.*) De øvrige saas i følgende Orden: 1) Rug, *Lathyrus* og *Pisum*, der saas, naar Sneen er smeltet og Jorden tør, 2) Hestebønner, 3) Hvede og „Misfar“, 4) Hør, 5) Hirse, 6) Bomuld, „Kindjit“ og „Maash“. De høstes i følgende Orden: 1) Rug, *Lathyrus*, *Pisum* og „Misfar“, disse høstes, „naar Morbærrene ere modne“, 2) Hirse, 3) Hvede, 4) Hestebønner, 5) Hør, Bomuld, „Kindjit“, „Maash“ og Opiat høstes efterhaanden.

Om Jordens Behandling er der ikke meget at sige. Efter at Sneen er smeltet, spredes Gødning. Derefter pløjer man med to Oxer foran en primitiv Plov, og efter at de største Jordklumper ere slaaede i Stykker med en Stok, og de største Sten fjærnede, er Jorden færdig til Udsæd. Folk, der kun have liden Jord, lade den aldrig ligge brak, medens Folk med megen Jord hvert Aar lade et Stykke ligge brak. Hø høstes fire Gange hver Sommer.

Af Ukrudsplanter i det dyrkede Land kan nævnes følgende: tornet Tidsel, *Artemisia* (Bynke), Cichorie, *Daucus* (vild Gulerod), *Fchinops* (Tidselkugle), *Rumex* (Skrappe) og nogle korsblomstrede.

Til Slutning maa der gjøres opmærksom paa den Vanskelighed, der er ved at beskrive Vegetationen i en Egn, hvor Expeditionen kun har opholdt sig i de sene Efteraarsmaaneder, efter at alle Marker vare høstede og de fleste vilde Planter halvt eller helt visnede. De dyrkede Planter kjendes saaledes delvis kun af deres Frø, og Angivelserne om deres Anvendelse og Tiden for deres Udsæd, ligesom om Jordens Behandling, bero ikke paa Selvsyn, men paa de Indfødtes Beretninger.

Ændringer i den politiske Geografi i den sidste Snæs Aar**).

Af Rigsdags-Bibliothekar Emil Elberling.

Skjønt Udviklingen af de politiske Magtforhold har været forholdsvis stiltfærdig i de sidste 20 Aar og langt fra har frembudt saadanne Omskiftelser som i det nærmest foregaaende Tidsrum, der saa baade Italien, Tyskland og Tyrkiet undergaa væsentlige Omdannelser, vil man dog ved at samle de mange mindre Ændringer faa et Indtryk af, at Udviklingen ingenlunde har staaet stille og for en enkelt Verdensdel, nemlig Afrika, næsten helt har omordnet Landkortet.

I vor egen Verdensdel ere Ændringerne vistnok ikke mange, men nogle af dem ere langt fra uvigtige. Den gamle nordfrisiske Ø *Helgoland*, som Danmark 1814 maatte afstaa til England, blev ved en Traktat

*) Det fortælles dog, at paa den afghanske Side af Pændsch saas Hveden om Efteraaret.

***) Se *Geografisk Tidsskrift*. 1877. S. 135—36 (Nye Ændringer i den politiske Geografi), og 1878. S. 167—78 (*Den russisk-tyrkiske Krigs Virkninger*).

af 1. Juli 1890 overdraget til Preussen. Samme Aar blev Storhertugdømmet *Luxemburg* ved Kong Vilhelm III's Død 23. Novbr. adskilt fra Kongeriget Nederlandene, hvormed det siden 1841 havde været forbundet i Personalunion (tidligere endda i mere inderligt Forhold). Mere indgribende ere dog Ændringerne paa Balkan-Halvøen, egentlig en Række Fortsættelser af, hvad der vedtoges 1878 paa Berliner-Kongressen. 1880 fik *Montenegro* Havnebyen Dulcigno, og 1882 kom endelig den Landafstaaelse i Stand, som der 1878 var givet *Grækenland* Udsigt til, dog i noget ringere Omfang end oprindeligt paatænkt, idet kun en mindre Del af Epirus (øst for Arta-Floden) blev afstaaet tilligemed Thessalien. Som Følge af den ulykkelige Krig 1897 har Grækenland her maattet indrømme en Grænse-regulering, som vel ikke fratager det meget Land, men dog gjør Tyrkerne til Herrer over alle de strategiske Punkter ved Nordgrænsen. Derimod maatte

den tyrkiske Sultan allerede 1886 — og paany 1896 — give sit Samtykke til en vedvarende, om end ikke formel Forening af det halvt selvstændige Landskab *Øst-Rumelien* og det helt uafhængige Fyrstendømme Bulgarien, og 1898 desuden finde sig i, at *Øen Kreta*, som gjentagne Gange i den sidste Menneskealder forgjæves havde søgt at løsrive sig og ønsket Tilslutning til Grækenland, fik en helt uafhængig Stilling under Stormagternes Beskyttelse og med en græsk Prins til Styrer, medens Sultanens Herredømme indskrænkedes til et rent Skin. Rimeligvis vil denne Ordning i Tidens Løb — ligesom Tilfældet har været med *Øst-Rumelien* — blive en Overgang til Øens Forening med Moderlandet og desuden virke som Opfordring for andre kristne Landskaber, særlig *Macedonien*, til at søge lignende Frigjørelse for tyrkisk Vanrøgt og Undertrykkelse.

Fra Evropa ville vi gaa til *Amerika*, den mest europæiske af de fremmede Verdensdele. 1880 knyttes til Forbundsstaten *Dominion of Canada* et nyt Landskab, Nordvest-Territoriet, tidligere tilhørende Hudsonsbugt-Kompagniet, og af dette udskiltes 1882 fire Distrikter, som organiseredes til fremtidig Bebyggelse, nemlig *Assiniboia* vest og *Saskatchewan* nordvest for *Manitoba*, *Alberta* imellem disse og *Britisk Columbia* og *Athabasca* nord for *Alberta*. Senere udskiltes et femte Distrikt *Keewatin*, nord for *Manitoba* og mod Øst grænsende til *Hudsonsbugten*. Det vil dog vistnok vare længe, inden Bebyggelsen og dermed Folkemængden bliver saa stærk, at de saaledes afstukne Landskaber kunne vente at blive optagne som selvstændige og selvstyrende Led i Forbundsstaten. Dette har derimod været Tilfældet i *de forenede Stater*, hvis Tal er blevet forøget med 7 nye Stater: 1889 Nord- og Syd-Dakota, *Montana* og *Washington*, 1890 *Idaho* og *Wyoming*, 1894 *Utah*, alle tidligere Territorier, medens 1889 et nyt Territorium er blevet udskilt, *Oklohama*. Hermed er dog ikke Unionens Omfang blevet udvidet, men kun dens indre Ordning ændret. Af indgribende Vigtighed ere derimod de to Landudvidelser, som Unionen har skaffet sig udenfor Amerikas Fastland, og som let kunne føre den ind paa helt nye Baner. Den ene er *Havaji* (*Sandwichsøerne*), som indtil 1893 udgjorde et lille Kongerige og derefter en særlig Republik, men i Sommeren 1898 indlemmedes i Unionen, dog uden at optages som en egenlig Stat. Den anden er *Puertorico*, der er vunden ved Freden med Spanien, og hvis fremtidige Stilling i Unionen ligeledes er uklar. Spanien har fremdeles maattet afstaa *Cuba* (med tilhørende Øer), sin største

og ældste Koloni i Vestindien, og den sidste Rest af det store nyspanske Rige i Amerika; men denne Ø skal efter Sigende være en uafhængig Stat under Nordamerikas Tilsyn. Allerede 1878 overdrog Sverige den lille Ø *St. Barthelémy* til Frankrig og opgav dermed sin eneste Koloni.

Der er ingen Grund til her at omtale de gjentagne Forsøg paa at forene de mellemamerikanske Fristater, da de ere strandede, inden de traadte i Værk. Derimod maa det nævnes, at *Nicaragua* 1894 indtog det tidligere Kongerige paa Moskitokysten og næste Aar indlemmede det, med Godkjendelse fra Nordamerikas og Englands Side. I Sydamerika blev Kejserdømmet *Brasilien* i November 1889 omstyrtet og omdannet til en Forbundsrepublik; med Undtagelse af *Guyana* raader den republikanske Statsform altsaa nu i hele Sydamerika. Ved Krig med *Bolivia* og *Peru* vandt *Chili* 1879—80 en betydelig Udvidelse nordpaa, og fik ved Fredsslutningen 1883—84 afstaaet hele tre Provinser, *Antofagasta*, *Tarapaca* og *Tacna*; for den sidstes Vedkommende fastsattes vel, at Afstaaelsen kun skulde gjælde 10 Aar, og derefter skulde Indbyggerne selv afgjøre, om de vilde forblive under *Chili* eller vende tilbage til *Peru*, men denne Bestemmelse synes kun at have været et dødt Bogstav. Omtrent samtidig (1881) traf *Chili* en Aftale med Nabostaten hinsides Andesbjergene, *Argentina*, om Deling af det sydlige Sydamerika, saaledes at *Chili* fik hele Landet vest for *Andes* (Territoriet *Magelhaens*) samt største Delen af *Ildlandet*, medens *Argentina* tilknyttede det østlige *Patagonien*. Begge Stater fik derved en meget betydelig Forøgelse af Landomraade, men rigtignok kun ringe Tilvæxt i Folkemængde. *Chili*, som 1880 kun udgjorde 300,000 □ Kilometer, talte 1888 800,000, men den ene Fjerdedel heraf, det nysnævnte Territorium, har kun nogle faa Tusinde Indbyggere, og *Argentina*, hvis Part var 3—4 Gange saa stor, kan ikke glæde sig ved et gunstigere Forhold (kun lidt over en Snes Tusinde Indbyggere).

I *Avstralien*, den anden Verdensdel, som nærmest maa regnes for europæisk, er der kun foregaaet faa og smaa Ændringer i de politiske Magtforhold. Frankrig tog 1880 *Tahiti* (*Selskabsøerne*), som i en Menneskealder havde staaet under dets Tilsyn, under sin umiddelbare Forvaltning, og Nordamerika har, som alt fortalt, tilknyttet *Havaji*. Desuden mødte Tyskland 1884—85 op paa *Skuepladsen* og udstrakte sin Magt over *Ny Britannien* og *Ny Irland* eller, som de nu hedde, *Ny Pommern* og *Ny Mecklenburg*, samt *Admiralitetssøerne* og delte 1886 *Salomonsøerne* med England. Endvidere

tog det 1885 den nordøstlige Del af *Ny Guinea*, medens England fik den sydøstlige Del, der vender imod Australiens Fastland, og Nederlandene beholdt den vestlige, som vender imod deres indiske Øer. De tre Magters Herredømme her er dog endnu mere af Navn end af Gavn. Af de mindre Grupper i Oceanien ere nu kun to, nemlig Samoa- og Tonga- (eller Venskabs-) Øerne, uafhængige; men for de førstes Vedkommende siden 1889 under Tilsyn af England, de forenede Stater og Tyskland. Endnu bør omtales Planen om at samle alle eller dog nogle af de engelske Kolonier paa Fastlandet, samt Tasmania og Ny Zealand, til en Forbundsstat i Lighed med den, der for 30 Aar siden dannedes i Britisk Nordamerika. Vistnok er Planen endnu ikke kommen til Udførelse, skjønt den har været under Drøftelse siden 1885; men der kan næppe være nogen Tvivl om, at Forbundet vil komme i Stand i en ikke fjærn Fremtid og afgive en ny Støtte for den angelsaxiske Stammes Magt og Udbredelse i Verden. Hvis alle de nævnte Kolonier gaa med til Forbundets Dannelse, vil det strax komme til at omfatte en Folkemængde paa henved 5 Mill. Mennesker — en halv Gang større, end de nordamerikanske Fristaters for 100 Aar siden — og til sin fremtidige Udvikling have et Landomraade af 8₂ Mill. □ Kilometer, d. v. s. fem Sjettedele af Evropas Størrelse.

Ændringerne i *Asiens* politiske Forhold ere baade flere og langt vigtigere, end de have været for de tre hidtil nævnte Verdensdele, og de ere næsten alle foregaaede i de østlige Lande, Bagindien og Kina. Undtagelse gjør dog Russernes Fremtrængen i det egenlige *Mellemasien*, det vestlige Turkestan, og hvad hermed staar i Forbindelse. Efter at Russerne i Tidsrummet 1864—76 efterhaanden havde indtaget det vestlige Kokand og det nordøstlige Bukara (Samarkand m. m.), tvunget Emiren af Bukara og Khanen af Khiva ind i et Vasalforhold og tilsidst tilknyttet Kokands østlige Del (det nuværende Landskab Ferghana), vendte de sig mod Turkmanerstammerne sønden for Khiva og Bukara. 1880—82 undertvang de *Teke-Turkmanerne*, trængte i Vinteren 1883—84 frem til *Merv*, tvang derefter *Sarik-Turkmanerne* til Lydighed og tog endelig 1884 Staden *Pensjeh* med Omegn i Besiddelse, som tidligere regnedes at høre til Afghanistan. Derimod gav de 1881 Landskabet *Kuldsja*, som de i 10 Aar havde haft i deres Magt, tilbage til Kina, som kort forinden paany havde gjort sig til Herre i *Kasjgar*. Siden har Russernes Stræben i disse Egne nærmest været rettet paa et fæstne Herredømmet over disse nye Landvindinger, bl. a. ved den store transkaspiske

Jærnbane, som gaar over *Merv*, Bukara og Samarkand til Tasjkent, og paa at undertvinge de Bjærglandskaber, som ligge sønden for Ferghana og henimod Indiens Grænse (Pamir*). Som Modvægt herimod har Afghanistan 1896 gjenopfrisket sit Herredømme over *Kafiristan* (imod Nordøst), medens *Britisk Indien* har søgt at sikre sig Magten over Folkene i Himalajas Bjærgegne. Her skal altsaa Skjellet drages mellem de to store Medbejleres Magtomraade. Ligeledes har *Britisk Indien* 1883 og følgende Aar tilknyttet det nordlige *Belutsjistan* (Landskabet Ketta m. m.) og derved de vigtigste Passer, som føre ind til Afghanistan, for saaledes at faa et fastere Hold paa dette Land.

Af *Bagindien* er den største Del i den sidste Snes Aar kommen under evropæisk Herredømme. Allerede i 60'erne havde Franskmændene vundet de sydlige Landskaber af Kochinkina, og de gjorde sig 1882—85 til Herrer dels over *Tongking*, den nordligste Del af Kejserdømmet *Annam*, dels over selve dette Rige, der maatte stille sig under fransk Protektorat, og endelig over det uafhængige Rige *Kambodsja*, der først fik en lignende Stilling som Annam, men 1889 ligefrem droges ind under fransk Forvaltning. Kina, der fra gammel Tid gjorde Paastand paa at øve Overherredømme over Annam, nødtes 1884—85 til at give Afkald derpaa. Dog ikke tilfreds med disse store Landvindinger (ialt henved 900,000 □ Kilom. med 24 Millioner Indbyggere) vendte Frankrig sig 1883 imod Siam og tvang det til at afstaa hele Landet øst for Floden Mekong lige op til Kinas Sydgrænse. Men ogsaa paa denne Kant mødte England op for at skaffe sig Modvægt imod Andenmands Magtudvidelse og tog i Slutningen af 1885 hele Kejserdømmet *Birma*, samt indlemmede det i sit store indiske Rige. Dette naar derved ogsaa op til den kinesiske Grænse og mødes her med det franske Indo-Kina, medens Siam sønderpaa afgiver „Stødpuden“ mellem de to vældige Stormagter, ligesom Afghanistan imod Vest overfor det russiske Turkestan.

Hovedinteressen samler sig dog om selve „det himmelske Rige“, det folkerige *Kina*, hvor alle de tre nævnte Stormagter mødes og endnu et Par andre, hver med sine Ønsker, og hvor man derfor maa være belavet paa at se stærke Sammenstød og nye politiske Forbindelser, maaske endog i en nær Fremtid. *Korea*, der tidligere, ligesom Annam, stod i et Slags Vasalforhold til Kina, havde allerede 1876 sluttet en Handelspagt med Japan og aabnede sig 1883—86 tillige

* Jvf. Geografisk Tidsskrift 1897—98. S. 51—52.

for de andre store Handelsfolk, samt søgte siden efter Japans Opfordring mere og mere at frigjøre sig for Afhængigheden af Kina. Dette førte til Krig mellem Japan og Kina 1894—95, og derved nødtes Kina ikke alene til at give Afkald paa Korea (ti Aar efter Opgivelsen af Annam), men ogsaa til at afstaa den store Ø *Formosa*. Derimod nødtes Japan ved et Tryk fra de europæiske Stormagter — de to gamle Modstandere Frankrig og Tyskland mødtes her i skjøn Enighed med Rusland, medens England var venlig stemt overfor Japans Ønsker — til at give Afkald paa Halvøen Liaotung, den sydvestlige Udløber af Mantschuriet, som det i Freden ligeledes havde faaet Løfte paa. Det havde yderligere den Skuffelse, at Rusland i Marts 1898 fik overladt af Kina den yderste Del af denne Halvø, *Talienvan*, med Fæstningen *Port Arthur* under Form af en Forpagtning paa 25 Aar — og derved en væsentlig Indflydelse paa hele det nordlige Kina. Denne Indflydelse forstærkes yderligere ved den Tilladelse, som Rusland fik til at fortsætte sin store sibiriske Jernbane gennem Mantschuriet lige ned til *Port Arthur*. Det blev derfor i Virkeligheden Rusland, som væsentlig hestede Frugten af Japanernes Sejr. Som et Slags Vederlag synes Japan derimod at have opnaaet Hovedindflydelsen i Korea, men har dog ved en Overenskomst med Rusland maattet love at agte dette Riges Uafhængighed og Udelelighed. Det var en Selvfølge, at England ikke kunde se rolig paa Ruslands voxende Magt i Kina, og efter en Aftale med den kinesiske Regering overtog det samtidig og paa lignende Vilkaar Havnestaden *Vejhajvej*, der ligger yderst paa den fra Provinsen Shantung udløbende Halvø, paa Sydsiden af *Petschilistrødet*, altsaa lige overfor *Port Arthur*; den havde siden Krigen været besat af japanesiske Tropper. Senere fik det en betydelig Udvidelse af *Hongkong*. Men ogsaa Tyskland har mødt op for at hævde sin Stilling som Verdens-Sømagt og har i Marts 1898 tiltvunget sig en Forpagtning, endog paa 99 Aar „foreløbig“, af Landet om *Kiaotschau*-Bugten, der ligger paa den samme Halvø som *Vejhajvej*, men paa den sydlige Side ud imod det gule Hav. Endelig har Italien i den allernyeste Tid gjort Skridt til at besætte en Landstrækning ved *Sammunbugten*, midtvejs mellem *Shanghaj* og *Futschau*.

Ved Tilknytning af *Formosa* og de i *Formosa*-strødet liggende *Pescadores*-Øer har Japan vundet Herredømmet over alle Øerne øst for Kinas Kyst (*Hajuan*, som endnu er forbleven i Kinas Eje, ligger jo ud for *Tongking*); thi allerede 1879 blev *Liukiu*-Øerne, der

hidtil kun stod i et løst Lensforhold til Riget, indlemmede deri, og endnu tidligere de langt østligere liggende *Bonin*-Øer. Men sønden for *Formosa* ligger den store Øgruppe *Filippinerne*, som hidtil tilhørte Spanien, men ved Freden ifjor afstodes, foreløbig til Nordamerika, dog uden at deres endelige Stilling endnu er bleven fastsat. Herved indtræder Unionen i Rækken af de store Kolonimagter i det østlige Asien, medens Spanien kun har usle Rester tilbage af al sin fordums Herlighed, og der knyttes allerede store Forventninger til den Rolle, som den nye Magt vil komme til at spille, formentlig i Forbund med England og Japan.

Hvor vigtige end de politiske Ændringer have været i Asien, staa de dog langt tilbage for, hvad der er foregaaet i *Afrika*; thi medens denne Verdensdel endnu for en Menneskealder siden var det „mørke“, ukjendte Fastland, have i den sidste Snes Aar de fleste Lande skiftet Herre, d. v. s. ere bragte under en eller anden europæisk Magts Indflydelse eller regnes dog som hørende til dennes saakaldte „Interessesfære“. Vistnok er dette Herredømme mangansteds svagt og usikkert, og Grænserne saare ubestemte, og det vil hverken være let eller af synderlig Betydning at tidsfæste nøjagtig de enkelte Landvindinger, saa meget mindre som der ret jævnlig foretages Omlægninger ved nye Overenskomster imellem de medbejlende Magter. Det vil derfor heller ikke være nødvendigt at fremstille Forholdene uden i store Træk. Foruden de Magter, som tidligere have øvet Herredømme i Afrika — England, Frankrig og Portugal — ere i vore Dage tre nye kommet til, nemlig Belgien, Italien og Tyskland; men Hovedinteressen knytter sig dog til de to førstnævnte, der her kæmpe om Forrangen, ligesom i 17de og 18de Aarh. om Magten i Nordamerika og Indien. Og efter alle Julemærker at dømme vil England ogsaa denne Gang vinde Forspringet og tage Broderparten af Byttet.

Paa Afrikas Nordkyst har Marokko endnu vedligeholdt sin Uafhængighed, og Tripolis staa nu som før under den tyrkiske Sultans Herredømme. Derimod har Frankrig 1881—82 fra Algérien udstrakt sin Magt over *Tunis*, og Beyen her, der tidligere kun af Navn erkjendte Sultanen som sin Overherre, er nu — og det i Virkeligheden — stillet under fransk Tilsyn eller saakaldt Protektorat, med andre Ord gjort magtesløs. Mærkeligt nok slap Frankrig paa samme Tid frivillig det Tag, som det i mere end en Menneskealder havde haft i *Ægypten*, og lod England vinde en Indflydelse, ja et Herredømme over dette Land, stær-

kere end det selv nogensinde havde øvet. Vistnok blev Herredømmet, som Følge af Mahdisternes Fremtrængen 1883—84, indskrænket til det egentlige Ægypten; men som bekendt have Engelskmændene, efter at have fæstnet deres Magt her, i de sidste Par Aar rykket frem paany, langsomt, men sikkert, og tilsidst efter den glimrende Sejr ved Omdurman i Septbr. 1898 gjenoprettet Khedivens — og dermed deres eget — Herredømme over hele Nilen lige til Fashoda (10 Gr. n. Br.), ja endnu sydligere. Rimeligvis ville de ogsaa udstrække deres Magt over *Kordofan*, der lige siden 1820 har hørt til Ægypten, og maaske ogsaa til det vest herfor liggende *Darfur*, som 1874 knyttedes dertil, omend kun for nogle faa Aar. Men der kan næppe være nogen Tvivl om, at de, saasnart Lejlighed dertil gives, igjen ville besætte hele Landet om Nilens øvre Løb, baade Landskabet Bahr el Ghazal og det sønden derfor liggende Ækvatorial-Landskab, som Emin Pascha i sin Tid styrede. Thi derved ville de vinde Tilslutning til *Britisk Østafrika*, som fra Kysten strækker sig op derimod, omfattende Landet nord for Victoria Sø (Ukereve) — deriblandt Riget Uganda, tidligere Kong Mtesas Land, der 1895 blev taget i Besiddelse — og sønden for Abessinien.

Den Skuffelse, Franskmændene led ved at se Ægypten slippe fra dem og glide over i Medbejlernes Hænder, har naturlig vakt hos dem en brændende Lyst til at danne et stort Rige i det vestlige Afrika, som en Modvægt til det Rige, Engelskmændene danne i det østlige. Allerede 1879 havde de fra Senegals Munding begyndt at trænge ind i Landet, og de underkastede sig her 1881—87 bl. a. Bjærglandskabet *Futa Jallon*, nord for Sierra Leone Kysten. Ved en Aftale med England tilkjendtes der dem 1889 Besiddelsen af hele *Senegambien* med Undtagelse af to smalle Strimler Land langs Floden Gambias Bredder. Desuden gjorde de sig 1883—87 til Herrer over Landet ved Nigerens øvre Løb, ja trængte i Febr. 1894 endog frem indtil *Timbuktu* imod Nord. Fremdeles udstrakte de 1887—89 deres Magt over hele *Elfenbenskysten* og Indlandet bag Liberia, samt indtog 1894 Riget *Dahome* paa Slavekysten, efterat Portugal 1888 havde givet Afkald paa sine formentlige Rettigheder over dette Land. Endelig have de ved en Aftale med England i Sommeren 1897 faaet godkjendt en Forbindelse imellem deres egne Kysflande, saaledes at de imod Nord afskære de engelske Besiddelser paa Guldkysten og ligeledes de tyske paa Slavekysten, og der er altsaa tilvejebragt geografisk Sammenhæng mellem alle de franske Lande i Senegambien og Guinea. Allerede tidligere var det

ved en Aftale med England 1890 afgjort, at de vest fra kunde udstrække deres Magt til Tsadsøens nordlige Side, og at hele Landet nord for denne Linje op imod Algérien, altsaa hele det vestlige Sahara, skulde regnes for deres Part. Herfra maa dog undtages Kyststrækningen fra Kap Blanco til Kap Bojador, som Spanien siden 1885 gjør Paastand paa at have under sit Protektorat, tilligemed det tilhørende „Hinterland“, som dog for største Delen kun er ren Ørken. Samtidig med, at Franskmændene saaledes have udbredt sig vesterpaa, have de siden 1880 sat sig fast i *Kongolandet*, som 1885 udstraktes til Kongos nordre Bred og til dens Biflod Ubangi, og herfra søge de at trænge op imod Nord, bag om de tyske Besiddelser ved Kamerun, for at naa op til Tsadsøens østlige Side og desuden udstrække deres Magt længer østerpaa. De gjøre gjældende, at de 1894 have faaet Fodfæste i *Vadaj*, og det er vel kjendt, hvorledes de ifjor banede sig Vej til Nilens øvre Løb, ja lige til Fashoda, som de dog strax efter rømmede. Det er vistnok kun Forposter, som ere blevne fremskudte alt for langt fra den naturlige Operationsbasis*).

Paa Kortet tager det sig jo smukt nok ud; Rigets Omrids er afstukket, og Forbindelseslinjerne dragne fra Algérien til Senegambien og Guineakysterne imod Vest og til Vadaj imod Øst, samt derfra til Kongo imod Syd. Men det er vistnok paa den anden Side meget tvivlsomt, om Sammenhængen er bleven saa fast, at den vil kunne modstaa et alvorligt Stød ude fra, og om den ikke snarere vil være udsat for at blive hugget over paa mere end et Sted. Dertil kommer, hvad en fransk Forfatter**) nylig har gjort opmærksom paa, at Frankrig i sin blinde Iver for at vinde det store Landomraade har taget frugtbare Egne og øde Ørkener imellem hverandre — ja endog en overmaade stor Del af de sidste „lette Jorder“, som Markis Salisbury engang spydig udtrykte sig i Overhuset — og at det ved Delingen af Guinea for sin Part har faaet baade de svagest befolkede Egne og de mest krigerske

*) Den overfor udtalte Opfattelse er senere bleven stadfæstet ved den mellem England og Frankrig nys sluttede Overenskomst. Ifølge denne erkjender Frankrig nemlig hele Nillandet samt Darfur for at høre til Englands Part, medens det selv faar Englands Samtykke til fremtidig Tilegnelse af det vest for Darfur liggende Wadaj tilligemed hele Landet paa Tsadsøens østlige og nordlige Side (henholdsvis Bagirmi og Kanem), lige op til Tripolis's Sydgrænse (Landskabet Tibesti), medens den libyske Ørken her afgiver Østgrænsen for fransk Afrika.

**) *Rouire: Revue des deux Mondes*. 15. Oktbr. 1898.

Indbyggere. Det søger desuden fortrinsvis at udbrede sit Herredømme paa krigersk Vis og at bringe de vundne Lande ind under sin umiddelbare Styrelse, hvad der baade medfører store Ofre af Mennesker og Penge og desuden gjør Forvaltningen saare kostbar.

I Modsætning hertil har England nøjedes med at afrunde sit Land paa Guldkysten*) — det undertvang 1896 *Ashantierne* og fik 1898 en betydelig Udvidelse mod Nord — og for at udbrede sit Herredømme ved Nigerens nedre Løb og langs Kysten vest for dens Munding. Ved dette skjønssomme Udvalg, der i en ægte Franskmands Øjne tager sig saa spidsborgerligt ud, har England faaet de frugtbareste, folkerigeste og mest udviklede Lande, samt de fredeligste og driftigste Folkeslag under sig, bl. a. de store Riger *Sokoto*, *Gando* og *Bornu*, og dets Besiddelser naa fra Kysten op til Tsadsøens sydlige Side. Det lader derhos helst de gamle Tilstande urokkede, i det mindste foreløbig, i Tillid til sin moralske Indflydelse og Handelens civilisatoriske Magt, og dets nye Lande have derfor let kunnet bære Udgifterne ved deres Forvaltning og endda give et rimeligt Udbytte til det Handelsselskab („det kongelige Niger-Kompagni“), under hvis Styrelse de have staaet, ligesom i sin Tid Indien under det ostindiske Kompagni. I den nærmeste Fremtid vil Styrelsen dog blive overtaget af den britiske Regering. Først 1881 satte Engleskmændene sig fast ved Nigerens Munding, men allerede 1882—84 købte Niger-Kompagniet (der var stiftet 1879, men først 1886 fik sit kongelige Fribrev) de derværende franske Handelskontorer, og gjorde 1885 aldeles stilfærdig sin første store Landvinding. Nu har det allerede under sig et Omraade med 3 Mill. Indbyggere foruden 22 Mill. i de tre ovennævnte Riger, medens alle Frankrigs Besiddelser i Guinea kun have 11 Mill. Indbyggere foruden 1 Mill. i Sahara. Guldkysten regnes ligeledes for den værdifuldsste Del af Guinea-kysten og har omtr. 2 Mill. Indb.

Førend vi gaa over til at fremstille Forholdene i Sydafrika, som vistnok ere de vigtigste, vil det være rigtigst at omtale de Landvindinger, som de tre nye Kolonialmagter have gjort. Tidspunktet er for dem alle omtrent det samme, nemlig i Begyndelsen af 80'erne, og Lysten til at vinde Kolonier synes næsten at have været smitsom, medens Frugterne af Bestræbelserne i de fleste Tilfælde ere ringe nok. *Tyskland* — der allerede 200 Aar tidligere under den store Kurfyrste af Brandenburg havde gjort koloniale Forsøg baade i Vestindien (sammen med Danmark) og

*) England købte 1850 de danske og 1871 de nederlandske Faktorier her.

paa Guineakysten — slog sig i Aarene 1883—85 ned paa 4 Steder: i *Togo*, der som en smal Kile skyder sig ind imellem den engelske Guldkyst og den franske Slavekyst; i *Kamerun*, der i større Bredde skiller det engelske Land ved Nigerens Munding og det franske Kongoland; i *Damara*- og *Store Namaland* paa Sydafrikas vestlige Side, mellem Kunene- og Oranje-floden, altsaa mellem Portugals gamle Kolonier og det engelske Kapland, dog afbrudt omtrent midtvejs ved den engelske Havn i Hvalfiskebugten, og endelig i *Østafrika*, nord for det portugisiske Mozambique, hvorfra det skilles ved Floden Rovuma. Her strække de tyske Besiddelser sig ind i Landet til Tanganjika-Søen mod Vest og til Victoria-Søen imod Nord, og stode op til Britisk Østafrika. Grænsen fastsattes nærmere ved en Aftale med England 1890, samtidig med Helgolands Afstaaelse, og Tyskland gav da Afkald paa Kyststrækningen Vitu, som det allerede havde besat. Saa vidt man kan skjønne, tegner ingen af de tyske Kolonier til at blive synderlig indbringende, i det mindste i en nærmere Fremtid, og slettest Udsigt har den sydvestafrikanske (hvis sydligste Del ogsaa kaldes *Lüderitzland*). Kamerun og tysk Østafrika har hver en Befolkning af 2½ Mill. og Togo af 6—700,000.

Heller ikke for det belgiske Koloniland stille Udsigterne sig særlig lovende; Belgierne synes hverken at have Engleskmændenes eller deres egne Stamme-frænder Hollændernes Greb paa dette uvante Foretagende. I Aarene 1878—82 begyndte en belgisk Komite med Opdageren Stanley som Forretningsfører at sætte sig fast i Landet sønden for Kongo, og paa en Konference i Berlin 1884—85 oprettedes den frie *Kongostat* med Kongen af Belgien som suveræn Herre. Fra en meget kort Kyststrækning, der overskræber de portugisiske Besiddelser, vider den sig ud baade imod Nord og Syd, omfattende største Delen af det Land, som Kongo og dens mange Bifloder gjennelebe, og danner i Virkeligheden Midtlandet i Afrika, hvorom alle de andre Magters Besiddelser gruppere sig: fransk Kongoland, Ægyptens sydligste Landskab, britisk og tysk Østafrika, det britiske Sydafrika og endelig de portugisiske Kolonier. Kongen af Belgien har ofret en stor Masse Penge af sin egen Formue paa Statens Udvikling og særlig paa Samfærdselens Fremme; ved sit Testament af 1889 har han skjænket den til Belgien, men skjønt de belgiske Kamre have bevilget ret betydelige Tilskud, have de dog endnu ikke været villige til at overtage Staten som en belgisk Koloni, saaledes som det 1895 blev foreslaaet. Vistnok indeholder dette store Land rige Muligheder — en Be-

folkning paa 20—28 Millioner Mennesker — men der vil sikkerlig endnu hengaa lang Tid, inden de bragte Ofre og det ydede Arbejde bære fuld Frugt.

Mindst heldigt har dog *Italien* været med sine koloniale Forsøg. For at trøste sig over Tabet af sine Forventninger paa Tunis slog det sig 1882 ned ved det røde Havs sydlige Kyst og besatte Staden Assab; 1885 tog det uden videre Havnen Massauah, den sydligste By i Nubien, og havde 1888 hele Kyststrækningen fra den franske Koloni Obok (siden 1883) til op imod Suakim. Men det trængte ogsaa ind i Landet lige til Kassala, som det igjen overgav til Ægypten 1897, ja gjorde sig 1895 endog til Herre over hele Landskabet Tigre. Dog efter den ulykkelige Krig med Abessinien 1896 maatte det baade rømme dette Land og opgive sine højtflyvende Planer om at udøve Protektorat over Abessinien, og nu er Kolonien Erythræa, som den kaldtes 1890, indskrænket til et ret beskedent Omraade med 300,000 Indbyggere. Italien gjør endvidere Paastand paa at være Herre siden 1889 over store Landstrækninger sønden for Abessinien og over Somaliernes Kyst; men efter Tabet af selve Abessinien synes dette Herredømme rigtignok at svæve i Luften.

Tilbage at omtale staar endnu *Sydafrika*, hvor Engelskmændene ogsaa ere ifærd med at grundlægge et nyt Rige, der vel ikke i Omfang eller Folkemængde kan maale sig med det østafrikanske, men som derimod har langt større Mulighed for at faa en fortrinsvis europæisk Befolkning, naar Indvandrerstrømmen engang rettes derhen. 1880 gav den engelske Regering i Kaplandet Slip paa Damaralandet, som Tyskerne faa Aar senere tog til sig, og 1881 opgav den igjen Besiddelsen af den fire Aar tidligere indlemmede Boer-Republik i Transvaal og forbeholdt sig kun en vis Overhøjhed, nærmest med Hensyn til Republikens Forhold overfor fremmede Magter. Men man har dog siden den Tid fra engelsk Side tydelig nok givet tilkjende, at man endnu holder fast ved Tanken om at samle alle Kolonierne — d. v. s. baade de engelske og de hollandske — til en sydafrikansk Forbundsstat. Derfor har man ogsaa efterhaanden til den egenlige *Kapkoloni* knyttet flere mindre Landskaber, som tidligere havde en særlig Stilling, saaledes 1881 Vest-Grikaland (Øst-Grikaland var allerede indlemmet 1874) og 1894 Pondoland, der ligger op til Natal, for at styrke og afrunde det Land, der maa danne Kjerne i et fremtidigt Forbund. Og da Sululandet 1887 skulde deles imellem England og Transvaal, sikrede England sig den østlige Del langs Kysten, for at afspærre Transvaal fra Adgang til Havet. 1897

er denne Del bleven knyttet til Natal, hvorhos det endnu nordligere liggende Tongaland 1895 er blevet taget i engelsk Besiddelse, ligesom Basutolandet imellem Natal og den anden Boer-Republik, Oranje-Fri-staten, en halv Snæs Aar tidligere.

Endvidere begyndte Engelskmændene 1884 en Fremrykning nordpaa ved at besætte den sydlige Del af *Beschuænerlandet*, og de have siden, tildels gennem det store sydafrikanske Handelselskab under Cecil Rhodes's Ledelse, arbejdet sig op imellem Portugals Kolonier paa Øst- og Vestsiden, uden at agte paa den tidligere Forestilling om, at dettes Herredømme ogsaa strakte sig over Midtlandet. 1887 nægtede den engelske Regering at erkjende Portugals formentlige Ret, og 1890—91 gav Portugal selv Afkald paa den. 1889 fik det nysnævnte Selskab kongeligt Fribrev (ligesom Niger Kompagniet 1886 og det østafrikanske 1888), og det har siden udfoldet en stor Virksomhed og stor Dygtighed. 1888 havde England faaet Overhøjhed over *Matabelelandet*, paa hvilket Boerne i Transvaal længe havde kastet griske Øjne, og 1893—95 blev dette saavel som det nordligere liggende Maschonaland taget i Besiddelse. Under forskjellige Navne og Styrelsesformer (Protektorat eller Kronkoloni) strækker Englands Herredømme sig nu lige op til Kongostatens Sydgrænse, og som Helhed kaldes Landet *Sambesia* eller *Rhodesia*. Allerede 1894 blev sluttet en Aftale med Kongostaten om Forpagtning af en Landstrimmel, hvorved Forbindelse blev tilvejebragt med Uganda, men den blev da opgivet paa Grund af Frankrigs og Tysklands forenede Modstand; dog gjemt er selvfølgelig ikke glemt, og Planen om et „transafrikansk“ Rige — som man har kaldt det — er endnu levende hos de engelske Statsmænd.

For at fremme Virkeliggjørelsen er der lagt stærk Vind paa at udvikle Samfærdselsmidlerne, aldeles ligesom Rusland søger at styrke sit Herredømme i Nord- og Mellemasien ved den store sibiriske og transkaspiske Jærnbane. I Oktbr. 1897 aabnedes en Jærnbane, som fra Kapstaden over Kimberley i Vest-Grikaland og Vrijburg i Beschuænerland fører op til Bulavajo, Hovedsædet i Matabeleland (Stykket fra Kimberley til Vrijburg paabegyndtes 1891), og Telegrafledning er allerede ført op til Tanganjika. Der er ogsaa stadig Tale om, at England skal overtage den sydlige Del af de portugisiske Besiddelser ved Delagoabugten, hvorved det vilde omspænde Boer-Republikerne fra alle Sider (bl. a. faa i sine Hænder Jærnbanen fra Pretoria, Transvaals Hovedstad, til Lorenzo Marquez, som blev aabnet 1895 og kunde forstærke det moralske Tryk paa disse i

Retning af at fremtvinge den ønskede Forbundsstat. Man maa jo vel huske, at der i Oranje-Fristaten er langt mindre Misstemning mod Engleskmændene end i Transvaal, og at der selv her blandt de saakaldte „Uitlanders“, Indvandrere fra alskens fremmede Lande, er et stort Parti, der ønsker en saadan Tilslutning. Jamesons Forsøg ved Nytaarstid 1896 paa at rejse en Opstand havde maaske nærmest den Fejl at være slet forberedt fra Johannesburg'ernes Side. Ligeledes er der blandt de hollandske Indbyggere i Kapkolonien, de saakaldte „Afrikanders“, stærke Ønsker om en Sammenslutning af alle Kolonierne, vel nærmest af Frygt for, at det hollandske Element uden en saadan vil staa Fare for at opluges af det voxende engelske. Den Tanke er maaske ingenlunde saa dristig, som den ser ud ved første Øjekast, at det engelske Kolonialrige i Syd- og Østafrika engang i Tidens Løb vil optage i sig de andre Magters Kolonilande, ligesom Stammefrønderne i Nordamerika for længe siden have opslugt de hollandske, svenske, tyske, franske og spanske Nybygder.

Ikke alene Afrikas Fastland er saaledes næsten helt taget i mere eller mindre fast Besiddelse af de europæiske Magter, men ogsaa Øerne langs Østkysten. 1886 besatte Engleskmændene *Sokotra* ud for det røde Havs Munding, d. v. s. Bugten ved Aden (ogsaa Kysten sønden for denne Bugt regnes for at tilhøre England), og 1890 stilledes *Sansibar* og tilhørende Øer under engelsk Protektorat, medens Kystlandet kom ind under tysk Østafrika. Derimod besatte Franskmændene 1886 Øgruppen *Komorerne* i Mozambique Strædet mellem Madagaskar og Fastlandet, og have siden 1885 gjort sig til Herrer over *Madagaskar* selv, idet de efterhaanden udviklede det Fodfæste, de tidligere havde vundet (siden 1861), til Protektorat og 1895—96 omdannede dette til umiddelbar Styrelse. Intet viser bedre, end hvad der er foregaaet i Afrika i den sidste Snes Aar, i hvilken Grad Evropa er den herskende Verdensdel, og hvorledes dets Kultur med uimodstaaelig Vælde breder sig over de andre.

Færøernes Klima.

Af V. Willaume-Jantzen, Underbestyrer ved Meteorologisk Institut.

Den varme Driftsstrøm (Golfstrømmen) i Nord-Atlantehavet beskyller, som bekjendt, ikke alene Vest-Kysten af de syd- og mellemeuropæiske Lande, men tillige Islands og Færøernes Kyster, ja naar endog at gjøre sin opvarmende Indflydelse stærkt gjældende langs hele Norges Vestkyst og op til Spitsbergens Breddegrader. Under Islands Sydskyst og ved de nordlige Døle af Norges Kyster har Havet i Overfladen en gennemsnitlig Temperatur paa ca. 10° C. i August, da den højeste Temperatur indtræffer, og i Februar, da den laveste Temperatur er naaet, gaar Isothermen paa 5° omtrent midt imellem Island og Norge næsten helt op til den nordlige Polarkreds, medens Isothermen paa 0° gaar lidt Nord for Island og helt op til Spitsbergen for derefter at bøje mod Syd. Hele den nordlige Del af Atlanterhavet mellem Island, Norge og de britiske Øer har saaledes om Vinteren en Overflade-Temperatur betydelig over 0°, hvilket forklarer, at Fjordene paa Norges Vestkyst ere isfri, selv i strænge Vintre. Ogsaa ved Færøerne, der ligge indenfor den nævnte Ramme af Atlanterhavsvand paa flere Grader over Frysepunktet,

er Is paa Havet ukjendt; selv Havnene fryse sjældent til, kun i de mest indelukkede og rolige Havne kan der undtagelsesvis danne sig et tyndt Isdække; men det er aldrig stærkere end, at man let med en Baad kan ro igjennem det. Ifølge Observationer ved Thorshavn paa Færøerne har Havets Overflade en Temperatur paa 5½° i Januar—Marts, paa 10—10½° i Juli—September som Gjennemsnit af over 20 Aar, medens den laveste Middeltemperatur af Havoverfladens Vand for en Maaned har været 4¼° (i Marts), den højeste 11¾° (i August).

Disse Tal vise saa smaa Variationer, at man paa Forhaand kan sige sig selv, at *Færøernes Luft-Temperatur ligeledes maa svinge indenfor forholdsvis snævre Grænser*, naar man betænker Øernes isolerede Beliggenhed, ca. et halvt Hundrede Mil fra de nærmeste Fastlande. Tabel 1 giver talende Vidnesbyrd i denne Retning for Steder, der omtrent ligge paa samme nordlige Breddegrad som Færøerne, og for enkelte andre: *Færøerne, repræsenteret ved Thorshavn, og de britiske Øers Vestkyster danne* — som det ses af Tabellens